

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти

Кафедра початкової та дошкільної освіти

БАЧИНСЬКА ІВАННА РОМАНІВНА

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Магістерська робота

галузь знань 01 «Освіта»

спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

Кость Світлана Петрівна

Львів 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Мовлення як специфічний вид діяльності.....	8
1.2. Розвиток культури мовлення в дошкільному віці як лінгводидактична проблема.....	15
1.3. Психолого-педагогічний аспект використання театраль- ігрового мистецтва в роботі з дітьми старшого дошкільного віку.....	28
1.4. Театраль-ігрова діяльність як засіб розвитку мовленнєвих здібностей та культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	37
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	48
2.1. Дослідження рівня розвитку культури мовлення старших дошкільників.....	48
2.2. Система роботи щодо удосконалення розвитку культури мовлення старших дошкільників засобами театраль- ігрового мистецтва.....	59
2.3. Аналіз педагогічного дослідження.....	69
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Мова є одним із найважливіших засобів спілкування та взаємодії між людьми. Вона має вагомe значення для людини як особистості, а також для суспільства загалом. Наведемо деякі з важливих аспектів значення мови для людини: 1) спілкування: мова дозволяє обмінюватися думками, почуттями, ідеями та інформацією. Це дозволяє людям порозумітися і в буденному, і в професійному житті, вирішувати проблеми, співпрацювати та розвивати взаємини; 2) вираження особистості: мова допомагає виразити свої почуття, бажання, переконання та інші аспекти особистості. Вона є засобом самовираження; 3) культурна ідентифікація: мова є ключовим елементом культурної ідентичності. Вона передає історію, традиції, цінності та звичаї певного народу чи спільноти. Мова є основою культурного спадкування і збереження культурної спадщини; 4) когнітивний розвиток: вивчення мови сприяє розвитку когнітивних здібностей, таких як мислення, пам'ять, увага та креативність. Вона допомагає стимулювати мозок та розвивати інтелектуальні здібності; 5) політична та соціальна влада: мова може мати великий вплив на суспільство, адже може бути засобом влади та контролю, а також засобом зміни думок і поглядів людей; 6) навчання та освіта: мова є основою навчання та освіти. Вона допомагає передавати знання, набувати нових навичок та розвивати інтелектуальний потенціал людей; 7) інновації та розвиток: мова допомагає зберігати та передавати знання попередніх поколінь, що дозволяє суспільству розвиватися та впроваджувати інновації.

Загалом, мова впливає на майже всі аспекти нашого життя та є невід'ємною частиною нашого існування. Культура мовлення окремої особистості передбачає доволі високий рівень загальної культури, повагу до мови, культуру спілкування. Процес опанування мови та її культури пов'язаний зі здобуттям навичок правильного володіння усним і писемним мовленням, точно висловлювати свою думку, активно використовувати мовні варіанти в

галузі вимови, слововживання, вміло і правильно застосовувати їх. Метою мовної освіти є формування мовнокомунікативної компетенції індивіда, а також розвиток позитивної мовленнєвої поведінки.

Сучасна педагогіка трактує освіту як відтворення духовного потенціалу людини і має в своєму розпорядженні різноманітні сфери освітньої дії на дитину. Сфера мистецтва розглядається як простір, який сприяє формуванню соціально-естетичної активності особистості. На думку сучасних учених, які досліджують проблеми дошкільної освіти, розкриттю внутрішніх якостей особистості і самореалізації її творчого потенціалу найбільшою мірою сприяє синтез мистецтв. Цей погляд на виховання дитини зробив актуальною проблему освіти та виховання дошкільників засобами театрального мистецтва, як вагомого об'єднувального засобу розвитку їх творчих здібностей.

З театральною діяльністю тісно пов'язане і вдосконалення мовленнєвої компетентності, оскільки в процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловів, непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мови, інтонаційний лад. Нова роль, особливо діалог персонажів, ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. У дитини поліпшується якість діалогічного мовлення, граматична будова, активно розвивається та наповнюється словник. Беручи участь в театральній діяльності, діти знайомляться з довколишнім світом у всьому його різноманітті, через образи, звуки. Правильно сформульовані питання змушують їх думати, аналізувати, робити висновки та узагальнення, сприяють розвитку розумових здібностей. Захоплення театром в закладі дошкільної освіти стає яскравим спогадом дитинства, відчуттям свята, проведеного разом з однолітками, батьками та педагогами у дивовижному казковому світі.

Актуальність дослідження визначається концептуальними положеннями Базового компонента дошкільної освіти, зокрема освітніми напрямками «Мовлення дитини» та «Дитина у світі мистецтва» щодо театральної і

літературної компетентності дітей, яка вводить дитину в світ «практичної та доцільної діяльності людини, розвиває потребу в реалізації власних творчих здібностей, навчає одержувати задоволення від процесу та результату своєї діяльності, культивує інтерес до надбань національної та світової культури» (Я у світі. Програма... 2019).

Питання розвитку мовлення дітей дошкільного віку розглядали класики педагогічної науки: Коменський Я. А., Ушинський К. Д., Русова С. Ф., Огієнко І. І., Сухомлинський В. О. На сучасному етапі розвиток мовлення дітей дошкільного віку досліджують в різних напрямках: педагогічному (Захарченко В. Г. (Захарченко, 1997), Ушакова О. С. (Ушакова, Гавриш, 1998) та ін.), лінгводидактичному (Білан О. І. (Білан, 2003, 2005), Богуш А. М. (Богуш, 1999, 2007, 2011, 2013), Гавриш Н. В. (Гавриш, 1999, 1998), Горбунова Н.В. (Горбунова, 2011), Король А. (Король, 2020), Михайлова Л.І. (Михайлова, 2016), Окуневич Г.Т. (Окуневич, 2012) та ін.); формування мовленнєвої особистості висвітлені у працях Аніщук А. (Аніщук, 2009, 2010, 2013), Древаль В.О., Зелінської-Любченко К.О. (Древаль, Зелінська-Любченко, 1999), Макаренко А.В. (Макаренко, 2008, 2011), Олійник О.М. (Олійник, 2017), Шипіло Л.І. (Шипіло, 2013).

Позитивний вплив театралізованої діяльності на різні аспекти розвитку особистості доведено в дослідженнях Аніщенко Н., Саприкіна В. (Аніщенко, Саприкіна, 2010), Буркун М. (Буркун, 1998), Водолаги Н. В. (Водолага, 2001), Бурової А., Долиної О. (Бурова, Долина, 1999); сюжетно-рольової гри – Захарченко В.Г. (Захарченко, 1997), Куфко Н. (Куфко, 2000), Луцан Н.І. (Луцан, 1995), Тельчарьової О.М. (Тельчарьова, 1999). Театральна діяльність є унікальним засобом збагачення мовленнєвого досвіду дітей дошкільного віку, розвитку зв'язного мовлення, оскільки вона дає можливість для одночасного розв'язання різних мовленнєвих завдань, а саме: зв'язності – в сюжетоскладанні, образності та інтонаційної виразності – у виконавчій

діяльності, збагачення і уточнення словника – у процесі засвоєння і відтворення текстів; вправлення в різних видах творчих завдань.

Зважаючи на актуальність проблеми та одночасно недостатню її наукову розробленість та необхідність розв'язання проблем у педагогічному процесі було обрано тему дослідження – **«Використання засобів театральної-ігрової діяльності у формуванні мовленнєвого етикету дітей дошкільного віку».**

Мета дослідження – з'ясувати значення театральної-ігрової діяльності у формуванні культури мовлення старших дошкільників; теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати систему роботи щодо формування мовленнєвого етикету дітей старшого дошкільного віку засобами театральної діяльності.

Об'єкт дослідження – культура мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – театральна-ігрова діяльність як засіб розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1) з'ясувати стан дослідженості проблеми розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами театральної-ігрової діяльності;

2) вивчити методику формування культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку;

3) проаналізувати значення театральної-ігрової діяльності у формуванні особистості та розвитку культури мовлення дошкільника;

4) розробити й експериментально апробувати систему роботи щодо розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами театральної-ігрової діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають:

- теоретичні методи: системний та порівняльний аналіз педагогічної і психологічної літератури з проблеми дослідження, узагальнення і систематизація наукових даних;

- емпіричні: діагностичні (тестування дошкільників);
- експериментальні: організація та проведення підготовчого і діагностичного етапів експерименту;
- математичні методи обробки результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані під час викладання курсу лекцій для студентів ЗВО, слухачів курсів підвищення кваліфікації вихователів ЗДО, а також для розробки сучасних методик навчання в ЗДО для підвищення рівня культури мовлення дітей дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження. Вивчено вплив театрального мистецтва на розвиток культури мовлення дошкільників; обґрунтовано поетапну методику формування культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку; уточнено й конкретизовано сутність понять «мовлення», «культура мовлення», «театральна діяльність»; розроблено методичні рекомендації педагогам щодо удосконалення методики розвитку мовлення та культури мовлення старших дошкільників засобами театрального мистецтва.

Апробація й упровадження результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати наукового пошуку висвітлені у збірнику студентських наукових досліджень «Освітній альманах» (Випуск 6), на VIII-ій Всеукраїнській студентській науковій конференції «Сучасні погляди та актуальні проблеми педагогічної освіти» (23 березня 2023 року), Віснику Львівського університету. Серія педагогічна (Випуск 38).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи 114 сторінок, з них 74 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

1) результатом аналізу педагогічної та психолого-педагогічної наукової літератури є з'ясований стан дослідженості теми розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами театральної-ігрової діяльності; визначено сутність поняття «мовлення», «культура мовлення», «мовленнєва компетентність», окреслено зумовленість понять «комунікативна культура» і «мовленнєвий етикет»; акцентовано на сенситивності старшого дошкільного віку до формування мовної компетентності, яка є основою для комунікації та соціалізації, когнітивного розвитку, здатності до навчання, самовираження, розуміння і приналежності до культурної спадщини;

2) вивчено загальні риси методики формування культури мовлення дітей старшого дошкільного віку, яка базується на традиціях народної педагогіки, та включає спостереження дитини за взірцями застосування етикетних формул у повсякденному житті, їхнім впливом на результат спілкування; стимуляції педагогів до їх аналізу, розуміння та використання дітьми для вираження поваги, ввічливості, вдячності тощо; простежено залежність її формування від рівня і якості спілкувального етикету в родинному середовищі, наголошено на важливості спільної роботи сім'ї та ЗДО у становлення особистості дошкільника.

3) проаналізовано значення театральної-ігрової діяльності та виявлено значний її педагогічний потенціал до формування естетичного розвитку особистості дошкільника, його емоційної сфери, впевненості у своїх здібностях, комунікативних навичок та культури мовлення; виділено основні поняття театральної-ігрової діяльності: сюжет, сценарій, гру, театралізацію, казку-показку; підсумовано, що театральна-ігрова діяльність збагачує активний словник, розвиває творчість, логічне мислення під час створення сюжету, формує вміння вербального наповнення і підбору слів відповідно до задуму і мети.

4) виокремлено критерії та показники, які дали можливість проаналізувати рівні сформованості мовленнєвого етикету; розроблено й експериментально апробовано систему роботи над розвитком культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами театральної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А. Формування мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві. *Імідж сучасного педагога: Науково-практичний освітньо-популярний журнал*. 2010. 6/7. 93-96.
2. Аніщук А.М. Педагогічні умови оптимізації мовленнєвого самовираження дошкільників різної статі: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.08. К., 2009. 258 с.
3. Аніщук А. М. Мовлення як засіб самовираження старшого дошкільника: навч.-метод. посіб. для вихователів, практик. психологів, батьків та студентів дошк. від-нь пед. вишів; Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 113 с.
4. Аніщенко Н., Саприкіна В. Вплив музично-театральної діяльності на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Серія «Педагогіка». 62-70. URL: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2014_1/10.pdf
5. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990. С. 10.
6. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
7. Бачинська І. Мовлення дітей дошкільного віку як вид діяльності. Збірник студентських наукових праць «Освітній альманах» [вступ. слово, упоряд., заг. редак. Наталії Мачинської]. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. 6. 575. 22-27. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Osvitniy-almanakh_2023.6.pdf
8. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990. С. 10.
9. Березіна О. М. Грайлик. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.
10. Білан О. І. Навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями: дис...канд. пед. наук: 13.00.02. Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського. О., 2003. 232 с.

11. Білан О. Художньо-мовленнєва діяльність дітей молодшого дошкільного віку. Львів: Проман, 2005. 56 с.
12. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. К. : Видавничий дім «Слово», 2011. 704 с.
13. Богуш А. М. Запрошуємо до розмови. Розповідання за сюжетними картинками / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш / Навчально-методичний комплекс для дітей старшого дошкільного віку: методичний посібник та 16 картин. К. : «Генеза», 2013. 43 с.
14. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. Пед. і психолог. науки в Україні : зб. К. : Пед. думка. 2007. Т. 2. Дидактика, методика, інформ. технології. С. 155.
15. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей: Сутність та шляхи реалізації *Дошкільне виховання*. 1999. 6. 3-5.
16. Богуш А. М., Орланова Н. П., Зеленко М. У., Лихолетова В. К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. К. : Вища школа, 1992. 414 с.
17. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. 1998.
18. Буркун М. Театралізована діяльність дітей. *Дошкільне виховання*. 1998. 5. 12-15.
19. Бурова А., Долина О. Гра у театр за педагогікою М. Монтесорі. *Дошкільне виховання*. 1999. 5. 20-21.
20. Вистави для малят / авт.-упоряд. Г. В. Заренок. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 80 с.
21. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Укл. А. М. Богуш. Одеса : Маяк, 1999. 88 с.
22. Водолага Н. В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2001. 218 с.
23. Гавриш Н. В. Про розвиток словесної творчості старших дослідників. Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення. К., 1998. Випуск 11. 177-178.

24. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. Донецьк : Лебідь, 1999. 170 с.
25. Гавриш Н. В. Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення. К., 1998. Випуск 11. С. 177-178.
26. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей : поради педагогам. *Дошкільне виховання*. 2004. 7. 22-23.
27. Горбунова Н. В. Теорія та методика розвитку словника дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». О., 2011. 40 с.
28. Древаль В.О., Зелінська-Любченко К.О. Театралізована діяльність як засіб розвитку мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовленням. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (15 лютого 2019 року, м. Суми). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/6807/1/%D0%94%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C.pdf>
29. Закон України «Про освіту». К. : Генеза, 1996. С. 3-4.
30. Захарченко В. Г. Формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри: Дис. канд пед. наук: 13.00.01. К., 1997. 186 с.
31. Зимильдінова А. О. Особливості розвитку зв'язного мовлення шести річок. *Початкова школа*. 1988. 2. 36-39.
32. Калмикова Л. О. Комунікативний підхід до розвитку мовлення. *Педагогіка і психологія*. 1996. 1. 51-55.
33. Кардаш І. М. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку виразності мовлення у театральній-ігровій діяльності. *Педагогічні науки*. Вип. LXXXII. Том 2, 2018. 126.
34. Козак І. Педагогічні умови забезпечення наступності у формуванні етики мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. 163-167.

35. Король А. Основні напрямки в роботі з розвитку мовлення у дошкільників: логопедичний сайт. URL: <https://www.logoclub.com.ua/statti/rozvitok-movlennya/61-osnovni-napryamki-v-roboti-z-rozvitku-movlennya-u-doshkilnikiv>
36. Кость С. Мовленнєва компетентність дітей старшого дошкільного віку як основа формування комунікативної особистості. Українська мова у світі : Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, 25 червня; 6 листопада 2020 р. 2020. 198. 81-84.
37. Кость С., Бачинська І. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. ЛНУ, 2022. № 38. 29-38. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/11851/12267>
38. Котирло В. К. Гра, навчання та праця в житті дошкільника. К. : Знання, 1968. 47 с.
39. Кремінь В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). К. : Грамота, 2003. 216 с.
40. Куфко Н. Театралізовані ігри з дітьми дошкільного віку. Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2000. 19-20. 3.
41. Кучма В. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Збірник студентських наукових досліджень «Освітній альманах» [передм., впоряд. Н. Мачинська]. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. 2. 207 с.
42. Ласунова С. В. Розвиток описового мовлення старших дошкільників засобами української народної іграшки [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2000. 189 арк.
43. Луцан Н. І. Методика розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Одеса, 1995. 194 с.

- 44.Луцан Н. Народні ігри як засіб збагачення дитячої лексики «Дрібу, дрібу, дрібушечки»: методичні рекомендації. *Дошкільне виховання*. 1999. 4. С. 5-7.
- 45.Макаренко Л. В. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. К. : Шкільний світ, 2008. 128 с.
- 46.Макаренко Л. В. Театр і театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі освіти: монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI. 2011. 211с.
- 47.Маліновська Н. В. Методика використання лінгводидактичних ідей С. Ф. Русової у навчанні дошкільників переказу художніх текстів: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 1997. 159 с.
- 48.Мацько І., Кравець Л. Культура української фахової мови. Київ. 2007, 361.
- 49.Михайлова Л. І. Розвиток розмовного мовлення дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. О., 2010. 21 с.
- 50.Огієнко І. І. Українська культура. К. : Абрис, 1991. 277 с.
- 51.Окуневич Т. Г. Технологія розвитку культури мовлення старшокласників. Наукові записки. Серія «Філологічна». Випуск 31. 2012. С. 216.
- 52.Олійник О. М. Театральна-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
- 53.Олійник О. Удосконалення акторської майстерності педагогів. Вихователь-методист дошкільного закладу 9. 2013. С. 20-27.
- 54.Омелянко А. В. Навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2008. 20 с.
- 55.Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / авт.-упоряд. А. П. Бурова. Вид. 2-ге, зі змін. та доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 296 с.
- 56.Піроженко Т. О. Мовлення дитини: Психологія мовленнєвих досягнень дитини. К. : Главник, 2005 р. 529 с.

- 57.Постоян Т. Г. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі продуктивно-творчої діяльності: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 1998. 195 с.
- 58.Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. 2006. 155-206.
- 59.Ростикус Н.П. Грамота і письмо в контексті наступності між закладом дошкільної освіти і 1 класом. Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2021. Вип. 6. С. 45-46.
- 60.Русова С. Ф. Дошкільне виховання. Катеринослав, 1918. 162 с.
61. Русова С. Ф. Розвиток мови дитини. К. : Освіта, 1996. С. 113-115.
- 62.Смолянко, Ю., Рой, А. Педагогічні умови формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку. Acta Paedagogica Volynienses, 2021. 6, 22-27, DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.4>
- 63.Стахів М.О., Пітик О.Я. Засоби формування мовленнєвого етикету в умовах наступності дошкільної та початкової освіти. Молодий вчений. 6 (70) 2019. 90-95. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6/20.pdf>
- 64.Стахів М. Український комунікативний етикет. 2008. 245.
- 65.Тельчарьова О. М. Гра – як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. Запоріжжя, 1999.
- 66.Тельчарова О. Сюжетна гра як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення: Збірка наукових праць. К. : Запоріжжя, 1998. Випуск 11. С. 138-145.
- 67.Українська мова : енциклопедія. К. : Українська енциклопедія, 2000. С. 263.
- 68.Українське дошкілля. програма виховання та навчання дітей у дошкільних закладах / Дідух О.В. Білан О.І. Львів: ТЗОВ «Простір «М», 1999. 195 с.
- 69.Ульянова В. С. Педагогічні умови виховання емоційної сфери молодших школярів засобами театрального мистецтва. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. LXXXIII. Том 1. 2018. С. 104.

70. Ушакова О. С., Гавриш Н. В. Знайомимо дошкільнят з художньою літературою: Конспекти занять. ТЦ «Сфера», 1998. 224 с.
71. Фесенко Л. І. Українська народна казка як засіб розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 1994. 176 с.
72. Шипіло Л. Грі-драматизації – належну увагу. *Дошкільне виховання*. 2013. 1. С. 14-17.
73. Шкльода В. М. Розвиваємо мовлення дошкільників. БВДС «Мовленнєва веселка». 2003. 17-18. 1-12.
74. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Наук.керів. О.Л. Кононенко. К., 2019. 488.
75. Hadfield J. *Beginners' communication games* / J. Hadfield. Longman, 1999.
76. Lee W. R. *Language teaching: Games and Contests*. Oxford: Oxford University Press, 1991.